

OPINNÄYTETYÖ

Kuvataiteilija (AMK)
MKUVAS22

2023

Riikka Kontio

TAAS SAA HÄVETÄ

– Taiteilijan häpeä laimenee hyväksyvällä kohtaamisella
ja ammatissa toimimisen edellytyksiä parantamalla

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	3
1. JOHDANTO	5
2. HÄPEÄKYSSELYN TAUSTALLA	6
2.1 Hävettääkö suakin – kyselytutkimus ja sen analysoiminen	6
2.2 Vastajina kokeneet korkeakoulutetut naiset	8
2.3 Poispäin kääntyvä katse – hieman häpeän syntyjuurista	10
2.4 Häpeän kuollakseni – häpeän fysiologiasta	11
3. KUVATAITEILIJA HÄPEÄÄ AMMATTIAAN	14
3.1 Häpeä ilmenee suhteessa toiseen	14
3.2 Kuvataiteilijan häpeänappulat	15
3.2.1 Esillä oleminen, itsensä markkinoiminen ja näyttelyt	15
3.2.2 Osaaminen	20
3.2.3 Teokset ja ideat	22
3.2.4 Apurahat ja köyhyys	23
3.2.5 Kollegat, opettajat ja kilpailu	25
3.2.6 Ammatti	26
3.2.7 Kaikki solmussa	28
4. NUOLEN HAAVANI YKSIN JA MUITA PELASTUSSUUNNITELMIA	31
4.1 Vedän kännit	32
4.2 Sääli on sairautta	33
4.3 Tapan itteni	35
4.4 Voinko soittaa? Kokemus, kävely ja kaveri auttavat	35
4.5 Resepti: ymmärrys, kriittinen tietoisuus, jakaminen ja itsemyötätunto	36
5. PÄÄTELMÄ – VALUVIKA RAKENTEISSA	40
LÄHTEET	42
KUVALUETTELO	43
LIITTEET	44

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö jakautuu kahteen erilliseen osaan, joista toisessa tutkitaan taiteilijan häpeää suomalaisille kuvataiteilijoille tehdyn kyselyaineiston pohjalta. Toinen osa käsittelee häpeää Kontion taiteellisessa työskentelyssä.

Tavoitteena on muodostaa kuva suomalaisen kuvataiteilijan häpeästä 2020-luvun Suomessa. Aineistoa kerättiin hermeneuttisella kyselytutkimuksella ja se analysoitiin aineistolähtöisesti. Taiteilijan työhön liittyvät tutkimusartikkelit ja häpeää käsittelevä psykoterapeuttinen kirjallisuus taustoittavat laadullista tutkimusta.

Enemmistö kyselyyn vastanneista kuvataiteilijoista koki häpeää ja rakentavia keinoja käsitellä kokemusta löytyi vain vähän.

Tarvitaan tietoa, ymmärrystä ja tekoja taiteilijan ammatissa toimimisen edellytysten lisäämiseksi.

Avainsanat: Taide, kuvataiteilija ja häpeä, kyselytutkimus

ABSTRACT

The thesis is divided into two separate parts, one of which studies artist's shame based on a survey of Finnish visual artists. The second part deals with shame in Kontio's personal artistic work.

The aim is to form a picture of the shame of the Finnish visual artist in Finland in the 2020s. The data was collected through a hermeneutic questionnaire and analysed using a data-driven approach. Research articles related to the artist's work and psychotherapeutic literature on shame provide background for the qualitative research.

The majority of visual artists who responded to the survey experienced shame and only few constructive ways of dealing with the experience were found. Knowledge, understanding and action are needed to improve the conditions for working as an artist.

Keywords: Art, visual artist and shame, survey

1. JOHDANTO

Häpeä on universaali tunne, joka koskee meitä kaikkia. Tarkastelen opinnäytetyössäni häpeää ilmiönä ja pohdin, mitä yhtymäkohtia löysin siihen taiteilijan työstä ja kokemuksista. Selvitin, millaiset tekijät laukaisevat häpeää suomalaisessa kuvataiteilijassa ja miten hän siitä selviää.

Lähetin maaliskuussa 2023 kyselyn häpeäkokemuksista taiteilijaseurojen ja yhdistysten välityksellä kuvataiteilijoille. Kysely oli avoinna webropol-sivustolla 8.–24.3.2023 ja siihen vastasi 336 henkilöä. Keskityn tässä opinnäytetyössä tarkastelemaan kahta kysymystä: mihin häpeä suomalaisella kuvataiteilijalla liittyy ja millaisia keinoja taiteilijoilla on selvitä kokemuksista.

Etsinnöistä huolimatta en löytänyt taiteilijan häpeää käsittelevää tutkimusaineistoa. Materiaalia taiteilijoiden häpeää käsittelevistä teoksista sen sijaan löytyi. Päätin kuitenkin rajata ne tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

Kyselyn tuottama vastausaineisto tarjoi mahdollisuuksia laajentaa ja syventää tutkimusta useaan eri suuntaan. Jätän kuitenkin muun muassa taiteilijan häpeän sukupuolittuneisuuden tai taidekentän hierarkisuuden tutkimisen mahdollisia tulevia projekteja varten.

Positioin itseni keskelle tutkimusaihetta jakamalla omia kokemuksiani tekstin ja kuvataideteosten muodossa. Tein teoksia häpeätemasta (kuva 1) ja kyselytutkimuksen tuloksien pohjalta (kuva 7). Kirjoitin siitä, millaista roolia häpeä on esittänyt omassa taiteellisessa työskentelyssäni. Nämä osiot olen erottanut muusta tekstistä typografisin keinoin, sinisellä värisävyllä.



Kuva 1. Häpeä. Mäntysuopa ja sivellin, Riikka Kontio 2022

2. HÄPEÄKYSelyn TAUSTALLA

*
* "Tee nyt edes sellainen, joka ei hävetä!", puuskahti aikoinaan eräs
* maalauksen opettaja kuvataideopinnoissa. Näin häpeä julkilausuttiin
* kuvataiteen tekemiseen ja tuotoksiin liittyväksi, olemassaolevaksi
* ilmiöksi. Sitä kuului väistellä.
*

2.1 Hävettääkö suakin – kyselytutkimus ja sen analysoiminen

Lähetin kyselyn (liite1) suomalaisille kuvataiteilijoille heidän häpeäkokemuksiensa. Halusin rajata vastaajat ammatikseen kuvataiteilijan työtä tekevät, joten valitsin kyselylinkin välittäjiksi taiteen ammattilaisia edustavat taitelijaseurat ja järjestöt.

Kysely oli avoinna kolmen viikon ajan maaliskuussa 2023. Linkki kyselyyn oli avoimesti jaettavissa, joten kyselyn vastaanottajia ja niin ikään vastausprosenttia ei ollut mahdollista laskea. Osa sähköpostiviestini saaneista järjestöistä ilmoitti minulle jakaneensa linkkiä eteenpäin jäsenistölleen. Valtaosalta seuroista en saanut kuittausta viestiini. Lähestyin taidejärjestöjä noin 20:llä paikkakunnalta. Sain 336:lta henkilöltä vastaukset kyselyyni.

Käytin kyselyssä sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä sekä strukturoidun ja avoimen kysymyksen välimuotoa, joissa valmiiden vastausvaihtoehtojen jälkeen lisäsin avoimen kysymyksen. Avoimella kysymyksellä hain vaihtoehtoja, joita en ollut tullut itse ajatelleeksi kyselyä laatiessani.

Ilmoitin kyselyn esittelytekstissä (liite 2), että vastauksia voidaan julkaista opinäytetyössäni sekä kuvataidenäyttelyissä ja muissa yhteyksissä liittyen aihe-

seen. Kyselyyn vastattiin anonyymisti eikä kyselyn yhteydessä kerätty henkilörekisteriä muodostavia henkilötietoja. Anonymiteetti säilyy, mikäli vastaaja on niin itse halunnut, eikä ole ilmaissut tunnistettavia piirteitä tai tapahtumia vastauksissaan. Olen ottanut huomioon anonymiteetin suojelemisen valitessani vastauksia välttämään henkilöllisyyden paljastavien tekijöiden julkaisemista. Kyselyn yhteydessä oli liitetty linkki tietosuojaselosteeseen.

Analysoin kyselyn vastauksia aineistolähtöisesti pyrkien löytämään perustietoa suomalaisen kuvataiteilijan häpeän olemuksesta. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistolähtöisessä analyysissä on tärkeää suuren aineistomäärän rajaaminen.¹ Rajaan opinnäytetyöni kahteen kysymykseen: mihin häpeä suomalaisella kuvataiteilijalla liittyy ja millaisia keinoja taiteilijoilla on selvitä kokemuksistaan. Jätän muun aineiston mahdollista myöhempää tutkimusta varten.

Tekstin lomassa kursivilla esitetyt ja sisennetyt sitaattinostot ovat anonyymeinä vastanneiden taiteilijoiden vastauksia. Olen pyrkinyt esittämään ne sellaisinaan muuttamatta. Olen mahdollisesti korjannut kirjoitusvirheen tai voinut lyhentää pitkää vastausta. Olen lisännyt sitaatin alkuun kysymyksen asettelun, tapauksissa joissa vastaus on alkanut keskeltä lausetta täydentäen esitettyä kysymystä. Jätin julkaisun ulkopuolelle vastauksia, joissa mainitaan nimeltä instituutioita, järjestöjä, oppilaitoksia tai opettajia.

Taiteellisen työskentelyni reflektoinnissa, [joka on sinistä](#), etunimeltä mainitut henkilöt ovat tarkistaneet tekstin ja antaneet julkaisuluvan.

* Odottaessani kuvanveiston keramiikkakurssin käynnistymistä,
* käytän mitä tarjolla on. Kipsijauhetta löytyy. Teen siitä muotin
* keraamikkateosta varten. Jarno vastaa, kun kysyn miten homma
* toimii.

* Kaareva muotti jää pyörimään pöydälle. En halua heittää sitä
* menemään.

Haen tavaratalosta halvan puukon. Vuolen hieman kosteaa kipsiä.
Se muistuttaa pehmeän puun vuolemista (kuva 10).

Nojailen mustaan jäteastiaan ja veistelen irti pieniä lastuja.
Valkoisia, rullalle kiertyviä ja hellyyttävästi lohkeilevia mattasuikaleita
mustaa kiiltävää jätessäkiä vasten.

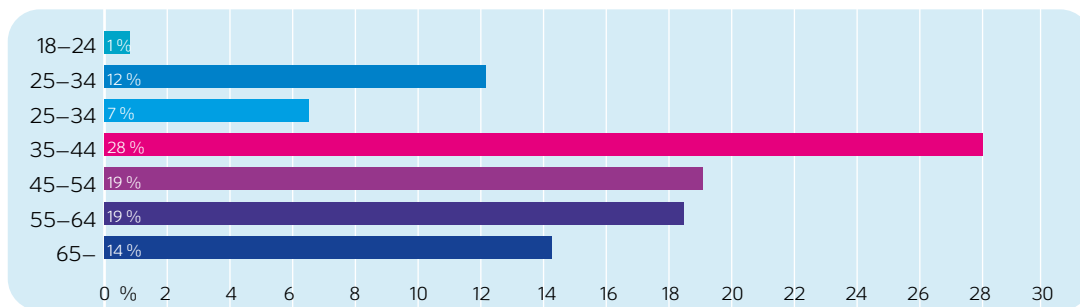
Minulle tuottaa mielihyvää toimia alkeellisilla materiaaleilla ja
työkaluilla, ylipäättään toimia.

1 Eskola & Suoranta 2003, 19.

2.2 Vastaajina kokeneet korkeakoulutetut naiset

Kuvataiteilijan häpeäkokemuksia koskeva kysely käynnistyi demografisilla kysymyksillä vastaajien iästä, sukupuolesta, työkokemuksesta ja koulutustaustasta.

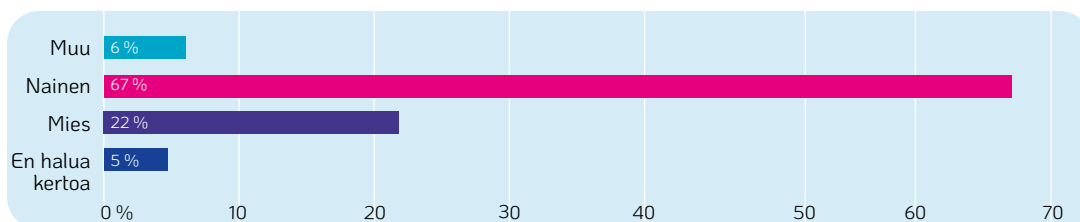
Ikä



Kuva 2. Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan ikä

Suurin osa kyselyyn vastanneista oli korkeakoulutettuja (69 %) ja taiteilijan työssä kokeneita keski-ikäisiä naisia (67 %). Vastaajista 66 % oli iältään 35-64 -vuotiaita (kuva 2) ja vain noin 1 % oli alle 24-vuotiaita.

Sukupuoli



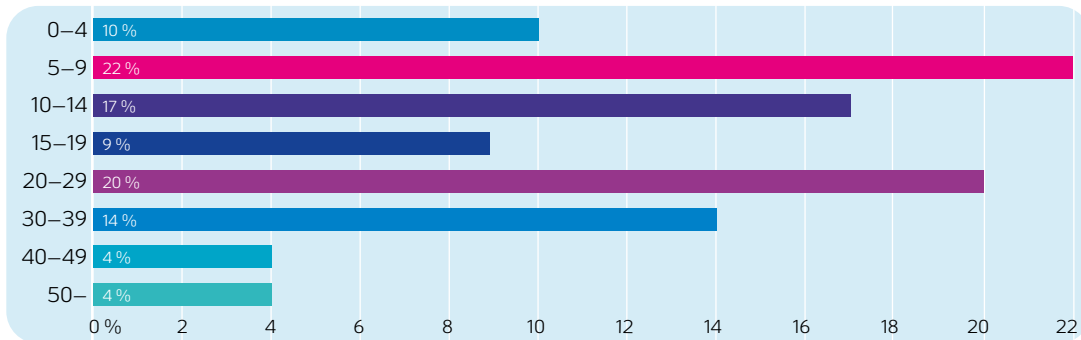
Kuva 3. Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan sukupuoli

Häpeäkyselyn vastaajista 22 % ilmoitti sukupuolekseen miehen, 6 % vastasi muu ja 5 % ei halunnut kertoa (kuva 3). Naisvastaajien enemmistö ei tullut yllätyksenä, mutta näin merkittävä ero, 67 %, herättää pohtimaan häpeä-teeman sukupuolituneisuutta.

Cuporen julkaiseman Taiteilijan asema ja sukupuoli -artikkelin mukaan eri taiteenalojen naisistuminen on ollut selvästi kasvussa viime vuosikymmeninä. Vuonna 2010 kuvataiteilijoista 68 % oli naisia. Uusissa sukupolvissa naisten osuus kasvaa edelleen merkittävästi.²

2 Roiha ym. 2015, 16.

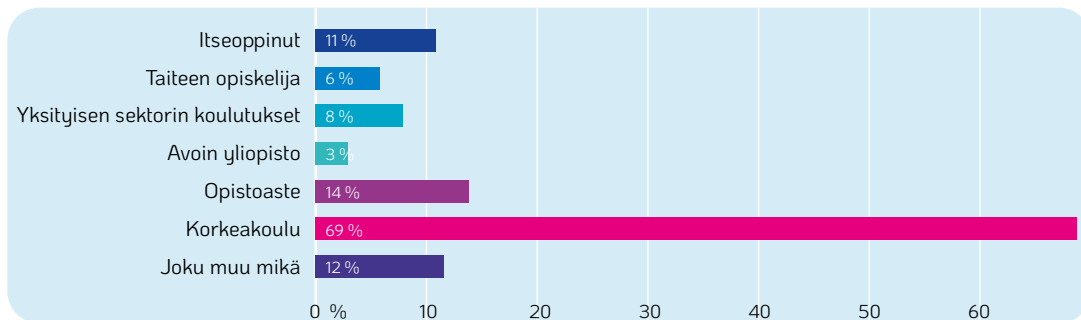
Kokemus taiteilijan ammatista vuosina



Kuva 4. Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan kokemus taiteilijan ammatista vuosina

Häpeäkyselyn vastaajakunta muotoutui kokeneista ammattilaisista (kuva 4). Suurimmalla osalla kuvataiteilijoista (82 %) oli kertynyt työvuosia taiteilijan ammatissa yli 5 vuotta ja alle 40 vuotta. Kymmeneksellä työkokemusta oli alle 5 vuotta ja 8 %:lla yli 40 vuotta.

Taidekoulutus



Kuva 5. Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan kokemus taiteilijan ammatista vuosina

Myös koulutustaso kertoi vastaajien ammatillisesta pätevyydestä (kuva 5). Kuvataiteilijoista 69 % oli suorittanut korkeakouluopinnot ja 14 %:lla oli opistoasteen koulutus. Vastaajissa oli jonkin verran myös itseoppineita (11 %), parhailaan opiskelevia (5 %) ja yksityisen sektorin oppilaitoksissa opiskelleita (8 %).

Demografiset tiedot eivät ole yhdistettävissä henkilöiden vastauksiin, joten yksikään yksittäinen vastaus ei yhdisty henkilön ikään, sukupuoleen tai muun muassa koulutuksesta jätettyyn tietoon.

2.3 Poispäin kääntyvä katse – hieman häpeän syntyjuurista

Ihmisen tarve liittyä ja tulla nähdyksi on yhtä tärkeä kuin muutkin – nälkä, jano tai levon tarpeet. Haluamme sopeutua, jotta tulisimme rakastetuksi ja hoivatuksi. Kun tarpeemme eivät tule kohdatuiksi ja tyydytetyiksi varhaisissa vuorovaikutussuhteissamme, tulkitsemme itsemme arvottomiksi ja näin häpeä kokemuksena alkaa vähitellen syntyä. Jokainen meistä joutuu joskus pettymään. Yksikään ei tule aina täydellisesti hoidetuksi, hyväksytyksi ja ihailluksi. (kuva 14)

Psykologi, kouluttajapsykoterapeutti Katja Myllyviidan mukaan jo pieni lapsi voi muuttua näkymättömäksi, kun hän tarpeineen tulee toistuvasti hoivaajansa torjumaksi. Lapsi oppii peittämään tarvitsevuutensa ja luonnollinen yhteys toisiin katkeaa. Unohtamalla omat tarpeensa, hän oppii suojelemaan itseään uusilta sietämättömän kipeiltä hylkäämisen kokemuksilta. Hän syyttää itseään ja vähitellen sisäisen kriitikon ääni voi kasvaa armottomaksi. Häpeä kroonistuu ja henkilön käsitys itsestään arvottomana voi muuttua pysyväksi käsitykseksi omasta itsestään.³

Omien tarpeiden torjuminen voi jäädä henkilön pysyväksi selviytymiskeinoksi. Itsekriittisyys muodostuu yhdeksi selvitysmistavoista. Henkilö piiskaa itseään täydellisiin suorituksiin,⁴ vaikka tutkitusti myötätuntoinen suhtautuminen itseä kohtaan tuottaa esimerkiksi koetilanteissa parempia lopputuloksia.⁵

Minulle taiteen näkeminen ja tekeminen on henkireikä joka antaa voimia. Häpeän tunne voi tulla, jos minusta tuntuu että en tule hyväksytyksi. Kerran eräässä yhteisnäyttelyssä olin ainoa osallistujista jonka teos oli jätetty pois näyttelystä. Minulle ei sanottu asiasta mitään ja huomasin vasta avajaisissa, että teosta ei ollut ripustettu esille. Silloin häpesin ja lähdin vähin äänin pois. Sain myöhemmin selitykseksi, että se nyt ei vaan mahtunut enää mukaan. Teos oli melko pienikokoinen.⁶

Taide on henkilökohtaista ja intiimiä. Kun sen laittaa muiden nähtäväksi, niin kyllähän se hävettää ja pelottaa.

3 Myllyviita 2021, 79–82, 114–115.

4 Myllyviita 2021, 141.

5 Kujala 2020, 70.

6 Anonyymi kuvataiteilija.

Kaikki näin esitetyt sitaattit ovat kyselyyn tulleita suomalaisten kuvataiteilijoiden vastauksia.



Kuva 6. Maan nielaisema. Luonnollisen kokoiset keramiikkasormet lattialla, Riikka Kontio, 2023

2.4 Häpeän kuollakseni – häpeän fysiologiasta

Häpeä on tuskallinen tunne. Sen aiheuttamat fysiologiset muutokset kehos-
sa ovat todellisia. Häpeä nostaa sydämensykettä ja verenpainetta sekä lisää
stressihormonien tuotantoa. Keho valmistautuu taistelemaan ja ristiriitaisesti sa-
maan aikaan se lamaantuu – voima lihaksista pakenee ja vartalo lysähtää ka-
saan. Häpeävä ei pysty toimimaan, vaikka sisäinen hälytysjärjestelmä aktivoituu
huutamaan: ”Pakene!”. Vastakkaisiin suuntiin vetävät fysiologiset viestit kehossa
ja mielessä ovat erittäin kivuliaita kohdata. ⁷

*Tilanteet, joissa kritisoidaan kuvataiteilijan ammattia ovat haasta-
via. Häpeän tunteen vuoksi on vaikeaa itse tilanteessa perustella
taiteen oikeutusta. Häpeä jähmettää reaktiokyvyn. Jälkikäteen se,
että ei ole pystynyt puolustamaan omaa ammattikuntaa herättää
lisää voimattomuutta ja häpeää.*

*Olen jäänyt häpeän kanssa usein yksin.
Käynyt itkemässä avajaisissa vessassa.*

7

Myllyviita 2021, 75–76.

Häpeä yllyttää hyökkäämään tai pakenemaan samaan aikaan kun keho ristiriitaisesti lamaantuu.⁸ Tunne voi olla niin pelottava, että henkilö voi reagoida häpeän tunteen mahdolliseen ilmenemiseen aggressiivisesti raivostumalla ja muita syyt-telemällä, jopa väkivallalla.⁹

Häpeävä voi olla motorisesti levoton tai saattaa jähmettyä täysin. Häpeällisestä tilanteesta pyritään yleensä pakenemaan paikalta heti, kun se on mahdollista. Usein häpeää kohtaava kuitenkin alistuu ja tuntee musertavaa avuttomuutta.

Häpeän apurahahakemusten kirjoittamista. Verenpaineeni nousee kun kirjoitan niitä, olen todennut asian verenpainemittarilla.

Häpeän yllättäessä ajatukset puuroutuvat, mieleen voi nousta itseä tuomitsevia ajatuksia sekä aiempia häpeäkokemuksia. Henkilön on yllättäen vaikeaa ilmaista itseään selkeästi. Keha voi kutistua ja kumartua. Kasvot punastuvat ja häpeävä suuntaa katseensa alaspäin. Hihittely ja huulien lipominen ovat mahdollisia tapoja reagoida tilanteeseen. Häpeää kokeva voi yrittää säilyttää kasvonsa jähmeällä tekohymyllä. Jos pakeneminen tilanteesta ei ole mahdollista, hän peittää kasvonsa, tuo kädet kasvojensa eteen tai piilottaa katseensa hupun tai hiusten alle piiloon.¹⁰

* Kerään sanontoja, jotka kuvaavat häpeän kokemusta.
* Hävetä silmät päästänsä (kuva 10).
* Menettää kasvonsa (kuva 9).
* Toivoo, että maa nielaisisi.
* Häpeän kuollakseni!

Muovailen kipsistä ja savesta kasvottomia kasvoja, maan nielaisemia hahmoja. Flow-tilassa en tunne häpeää. En pohdi yleisöä tai kollegoita. Keskityn. Tekeminen itsessään on palkitsevaa. Motivaatio kuljettaa prosessia luonnollisesti eteenpäin.

Minulla on paine tehdä teoksia valmiiksi kevään näyttelyyn. Muovailen pääläen kolme kertaa. Ensimmäisestä tulee liian paksu. Toisesta liian ohut. Savi repeilee kuivuessaan reunoista. Kolmas on jo parempi. Alan oppia saven luonnetta. Kokeilen eri savilaatuja.

Sormet muotoilen useaan kertaan. Lulu säikähtää pöydän reunalta kurkottavia sormia. Se on minulle paras palaute. (kuva 6)

Ensimmäinen onnistunut nakkirypäs tippuu lattialle. Hajoaa.

Juon kahvit Marjutin kanssa ja aloitan alusta.

8 Myllyviita 2021, 75–76, 110.

9 Myllyviita 2021, 76.

10 Myllyviita 2021, 75–76.



Kuva 7. Olen kokenut häpeää taiteilijana, 85 %, josta 57 % joskus ja 28 % usein. Akryyli ja käytetyt pensselit, 100 x 100 cm, Riikka Kontio 2023.

3. KUVATAITEILIJAJA HÄPEÄÄ AMMATTIAAN

Yli 85 % kyselyyn vastanneista suomalaisista kuvataiteilijoista oli kokenut häpeää taiteilijana: 57,3 % joskus ja 28,1 % usein. 9,2 % vastasi en koskaan ja 5,4 % en osaa sanoa (kuva 7).

Mahdollisesti kyselyyn tarttuivat henkilöt, joille häpeä oli ennestään tuttu teema ja joita se kosketti ilmiönä. Testasin kysymyksiä kollegoilla, ennen kuin lähetin kyselyn eteenpäin julkisesti taiteilijayhteisöille. Noin kolmenkymmenen henkilön koeotannassa yli 90 % ilmoitti kokeneensa häpeää. Testikyselyn myötä osasin odottaa suurta hävenneiden määrää, mutta silti vastaus oli pysäyttävä.

3.1 Häpeä ilmenee suhteessa toiseen

Torjutuksi tulemisen kautta kokemus epäonnistumisesta saa oman työskentelyn tuntumaan hävettävältä.

Pilkkaaminen, vertaaminen, arviointi, hylkääminen sekä riittämättömyyden kokemukset laukaisevat häpeää. Invalidaatiossa henkilö tulee ohitetuksi¹¹ ja hän tulee jätetyksi huomiotta, kuten usein taiteilijoiden apurahahakuprosesseissa tai julkisen taiteen kilpailuissa suurimmalle osalle hakijoista väistämättä käy. Tämä ohitetuksi tuleminen jo itsessään aiheuttaa häpeällisiä tunteita. Vertailu muihin on osa taiteilijan työtä, koska muun muassa apurahojen saaminen pohjautuu vertaisarvioijien tekemiin päätöksiin.

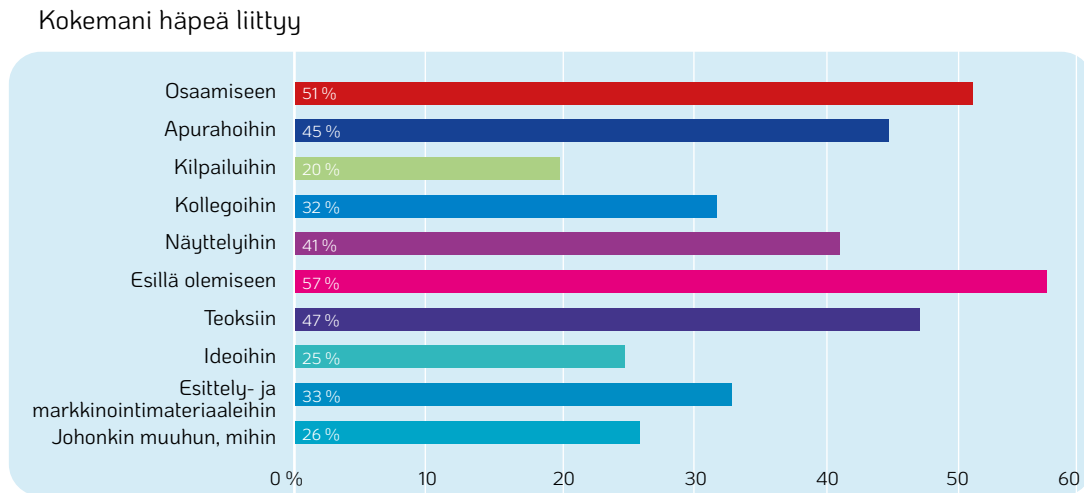
* Kiikutan sommet Tuulenpesään poltettaviksi. Tarvitsen ne valmiiksi
* kevään näyttelyyn. Ei, en lasita. Koen tarvetta selittää. Teos ei
* avaudu ilman kontekstia, ilman oikeaa ympäristöä. Kun avaudun
* ja kerron, saan konkarikeraamikoilta opastusta, joka auttaa
* työskentelyprosessissa kohti tavoitettani.

Muovailen myös jalkoja. Aika loppuu kesken. Teen kaksi paria, mutta en ole tyytyväinen lopputulokseen. En päästä niitä näyttelyyn. Hävettäisivät liikaa. Idea on ihan jees. Joku kaunis päivä teen vielä hyvät.

11 Myllyviita 2021, 81.

3.2 Kuvataiteilijan häpeänappulat

Vastausten mukaan häpeää kokeneista 57 % mainitsi tunteen liittyvän esillä olemiseen, 51 %:lla se liittyi osaamiseen, 47 %:lla teoksiin ja 45 %:lla apurahoihin (kuva 8).



Kuva 8. Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan kokemus taiteilijan ammatista vuosina

Kyselyssä ehdotettujen vaihtoehtojen lisäksi mainittiin köyhyys, taloudellinen toimeentulo ja jo ammatinvalinta itsessään. Koettiin, ettei ammattia arvosteta eikä ymmärretä taideyhteisön ulkopuolella. Useat häpeää laukaisevat tekijät kietoutuivat toisiinsa ja muodostavat ison vyyhdin.

3.2.1 Esillä oleminen, itsensä markkinoiminen ja näyttelyt

Vastaajat kokivat häpeää oman näyttelynsä avajaisissa ja esillä olemiseen oman työnsä esittelyyn sekä markkinoimiseen liittyvissä yhteyksissä.

Kuvataiteilijan työ on julkista. Taiteilijan työnkuvaan kuuluu oman työnsä markkinointi. Mediatiedotteiden kirjoittaminen, verkkosivujen päivittäminen, itsensä ja työnsä markkinoiminen sosiaalisessa mediassa ovat merkittävä osa taiteilijan toimenkuvaa. Taiteilijataloissa järjestään säännöllisesti avoimia ovia. Kuvataiteilijalta odotetaan oman työnsä esittelyä yleisölle, kuraattoreille, kollegoille ja muille viiteryhmillä.

Näyttelyt ovat avoimia ja usein ilmaisia yleisölle. Teoksia on nähtävissä gallerioiden lisäksi museoissa, taidelainaamoissa ja julkisissa tiloissa. Ammattikunnan työn tulokset ovat esillä ja muiden arvioitavissa. Näkyvyyttä voi tulla myös valtakunnallisissa ja jopa kansainvälisissä medioissa.

Nolottaa ja ahdistaa olla omien töiden mannekiinina. Teokset ja oma persoonani sekoittuu mielessäni. Itsensä markkinointi tuntuu huoraamiselta ja perseen nuolemiselta. Koko ammatti tuntuu välillä hävettävältä puuhastelulta, jossa kerjätään huomiota. Kuka minä olen tässä muka joku, jonka värkkääminen ansaitsee huomiota?

Työtä arvioidaan julkisilla foorumeilla. Samaan aikaan teosten lähtökohdat voivat olla hyvinkin henkilökohtaisia, jopa tunnustuksellisia.¹² Usein kuvataiteilija työskentelee yksin omassa työtilassaan mahdollisesti hyvinkin henkilökohtaisten aiheiden parissa. Esille tuleminen teosten rinnalla suuren yleisön edessä avajaistilanteessa ja lehtikritiikin ilmestymisen odottaminen voi olla kenelle tahansa jännittävää.

Moni kyselyyn vastannut kuvataiteilija koki esillä olemisen ja itsensä markkinoinnin kiusallisena. Oman työn esittely sekä kollegoille että yleisölle hävetti.

Häpeän kokemus on työssä jossain muodossa läsnä lähes jatkuvasti. Arkisessa työssäni ajatus siitä, etten kuitenkaan ole tarpeeksi hyvä ja tuhlaan yhteiskunnan varoja tekemällä "typeriä teoksiani" hiipii mieleeni liian usein. Näyttelyiden avautuessa ensimmäinen viikko menee yleensä voimakkaan häpeän vallassa kun kaikki näkevät ideani konkreettisine töinä ja pääsevät niitä arvostelemaan (ainakin omassa päässäni). Ala vaatisi paljon isompaa itseluottamusta kuin itselläni on, mutten osaa olla taidetta tekemättäkään.

Huijarisyndrooma-fiilis. Lisäksi itsensä esiintuominen hävettää jo sinällään, mutta sitä ammatissa toimiminen tuo mukanaan ja sitä ei voi välttää.

Cv näyttelytilassa ja muut näyttelyiden tekstien käytänteet aiheuttavat häpeää ihan kuin näyttely itsessään ei olisi riittävä signaali ammattitaidostani tai joku on kirjoittanut yksinkertaistavan ja turhan tekstin. Miten näyttelykokemukseen liittyy mitenkään mitä olen tehnyt aikaisemmin. Kadun kaikkia henkilökuvia, mielestäni ulkonäöllä ei pitäisi olla mitään väliä tai en koe että taiteeni tarvitsee minusta mitään maskottia. Hävettää siis että olen suostunut painostettaessa kompromisseihin.

Opettaja on haukkunut teokseni luokan edessä niin hirvein sanoin, että aloin itkemään luokan edessä.

12 Houni & Ansio 2013, 11.



Kuva 9. En ole täällä. Akryyli ja öljy kankaalle. 110 x 80 cm. Riikka Kontio 2023

Itsenäisenä taiteilijana omaa osaamistaan on vaikea objektiivisesti arvioida minkään muun kuin satunnaisen ulkopuolisen kritiikin ja ehkä ratkaistujen hakemusten perusteella (jälkimmäinen varsinkin on toki aivan paska mittari). Sitä siis pitää vaan luottaa olevansa tarpeeksi hyvä ja "tärkeä" jotta oma työ olisi perusteltua. Se on tietenkin todella vaikeaa ja koen jatkuvasti epävarmuutta kaikenlaisesta pätevydestäni, sekä riittämättömyyttä liittyen myös vähän kaikkeen. Huijarisyndroomaa on toisinaan hankalaa pitää aisoissa.

En koe että henkilöni on relevantti taiteeni kannalta. Kuitenkin viestinnässä painottuu joskus henkilö taiteen sijaan. Se tuntuu epätarkoituksenmukaiselta ja jonkinlaiselta pieneltä epäonnistumiselta, jos taiteen sijaan puhutaan minusta.

*
* En koe tietäväni kipsi- ja keramiikkataiteesta riittävästi, jotta osaisin
* arvioida mitä virheitä teen. Aloittelijan mieli. Pim! Kaunis! Vapaa!
* Hierarkisessa taidemaailmassa se lähinnä hirvittää. Voit luoda
* vapaasti sovittujen sääntöjen sisällä.
*

Ei saa "häpäistä" itseään, vaikuttaa amatööritä. Trendit täytyy tuntea. Säännöt täytyy osata, jotta ne voidaan rikkoa. Ja niitä riittää. Ihminen tykkää luoda – sääntöjä.

Lainaan Esa Virkon kirjoittaman Kipsitöiden pintakäsittely -kirjan. Selailen. En jaksa lukea sitä kannesta kanteen. Niko auttaa, antaa vinkkejä, miten ripustusrautalanka kannattaa kiinnittää, jotta se varmasti pitää.

Valitessani esille laitettavia teoksia asetun tekeleideni kanssa muiden katseen eteen ja toisen katse vahvistuu itsessäni. Tunnistan kriittisen itseni puheen vahvemmin. Sen ääni kasvaa.

Mietin teosten kokoa suhteessa tilaan, kuinka paljon katsoja voi portaissa peruuttaa nähdäkseen. Miten maalaukset rappusissa aina jostain kulmasta tarkasteltuina näyttävät olevan vinossa.

Ripustan monta päivää, koska portaikkogalleria on työhuoneeni lähellä työyhteisössäni. Vaihtelen paikkoja ja testailen.

Kesken ripustusprosessin taiteilijaseuramme jäseniä saapuu taloomme palaveriin kanssani. He kulkevat läpi keskeneräisen ripustuksen. Kiemurruttaa. Alan selitellä.

Heti heidän lähdettyään vaihdan teosten paikkoja. Näen toimimattomat ratkaisut entistäkin selkeämmin. Liian täyteen ahdettu seinä. Harvennan ripustusta. Harmittelen, etten muuttanut sitä jo aiemmin, vaikka näinhän minä ettei se toimi.

Kiitos häpeä!

Olisin halunnut hihkaista, että tulkaa uudestaan, kun tämä on valmis. Ei tämä ollut vielä tässä. Pystyn parempaan. Eivät he tule, kun he näkivät jo miten huono näyttelystäni tulee, ajattelen.



Kuva 10. Häpesi silmät päästään. Kipsi, Riikka Kontio 2023.

3.2.2 Osaaminen

Suurin osa vastanneista oli korkeakoulututkinnon suorittaneita, kokeneita kuvataiteilijoita ja silti puolet vastanneista kertoi häpeän liittyvän osaamiseen. Valtaosa vastanneista ilmoitti sukupuolekseen naisen, joilla tutkitusti häpeää laukaisevat tekijät ovat Houstonin yliopiston tutkijaprofessori Brené Brownin mukaan moninaisemmat verrattuna amerikkalaiseen cis-mieheen, jonka häpeä liittyy enimmäkseen vain yhteen tekijään – pelkoon paljastua heikoksi.¹³

Häpeäni liittyy aina omaan tekemiseeni, eli töiden laatuun, ei ikinä siihen, olenko esimerkiksi saanut jotain julkista työtä tai apurahaa. Koen, että se ei ole täysin minun käsissäni, töideni laatu puolestaan on. Onneksi häpeä ei iske tekemisen vaiheessa, koska se varmasti torppaisi työskentelyn. Vasta (onneksi) kun teos on jo valmis ja menossa ns. areenalle, häpeä iskee. Ja laantuu myös pian.

Koen, etten pysty akateemisesta koulutuksesta huolimatta samantyyppiseen teoreettiseen diskurssiin, johon samanikäiset (nuoret) kollegat kykenevät. Elämässäni on paljon muutakin kuin taide, vaikka se onkin ammattini ja siis myös elantoni. Lapsettomat kollegat ovat voineet käyttää ihan eri tavalla aikaa kulttuurin kuluttamiseen, lukemiseen ym.

Vahva itsekriittisyys turvakäyttämisenä voi estää ihmistä tuomasta esille¹⁴ taiteellista tuotantoaan ja lamaannuttaa tekemisen kokonaan. Häpeän vuoksi voi jäädä piiloon paljon potentiaalia – arvokasta taidetta, taiteilijoita ja ajattelijoita.

* Paikallismedian valokuvaaja pyytää minua nostaamaan kättä
* kaarelle pensseligraafiteoksen äärellä. Teen kuten hän pyytää.
*
*
* Jälkeenpäin nauramme Lauran kanssa kuvalle. Hän kysyy, että mikä
* idea? Vastan etten tiedä.
*
*

Olen tyytyväinen, että printtilehden iso kuva on ok. Vai onko? Maalaus on ylhäällä ja minä alhaalla. Kuva on otettu Olotila-sosiaalitulassamme. Sijoitin Halaus-maalauksen sinne turvaan, sisäpiirin tilaan. Olotilassa on valmiiksi naula seinässä vaihtuvia teoksia varten. En laskenut sitä alaspäin, vaan tyydyin paikkaan. Se on siinä, vaikka sijainti ei ole täydellinen.

13 Brown 2013, 321.

14 Myllyviita 2021, 164–165.



Kuva 11. Halaus. Akryyli ja öljy kankaalle, 60 x 80 cm. Riikka Kontio 2023.

*
* Alanko lipsumaan vai sietämään häpeää. Olen tietoinen paikan
* omituisuudesta ja ehkä siksi se viehättää minua. Monikaan ei arvaa
* kurkata tilaan ja etsiä maalausta sieltä.
*
*
*
*
*
*
*
*
*
*
*
*

Jotain noloa halauksessa on ja ihanaakin. Läheisyyttä ja lämpöä ja myötätuntoa. Sitä siihen halusin. (kuva 11)

Lapaset, koska talvella maalattu teos, ja nyt jo toukokuu. Se tuntuu hieman hassulta, naiivilta ja nololta.

Olotilan roskiskin on lehtikuvassa mukana. Se tuo aihetta hyvin esille. Muuten olisin kauhistellut sitä, mutta nyt, juuri tähän aiheeseen pursuava roskis sopii täydellisesti.

3.2.3 Teokset ja ideat

Lähes puolet vastaajista, 47 % kertoi teoksen laukaisseensa häpeällisiä tunteita. Aiemmin tehtyjä teoksia hävetään, yritetään unohtaa ja piilotellaan.

Myös omia teos- ja näyttelyideoita hävetään, erityisesti silloin kun niitä ei ole validoitu apurahaprosesseissa. Ideoita ilmaisi hävenneensä viidesosa vastaajista ja neljäsosa kertoi häpeän tunteen liittyvän kilpailuihin.

Seinäteoksen osissa pienikin virhe kertaantuu.

Monet vanhat teokset hävettää nykyään, vaikka tiedostan myös sen, että sehän tarkoittaa vain sitä, että on kehittynyt niiden jälkeen.

Tämä lienee minulle ominaista, mutta aina ripustuksen ollessa valmis (päivä, pari ennen avajaisia) iskee häpeä omista töistä: "onko tämä tosiaan parasta mitä osaan?". Kaikki näyttää ihan paskalta ja koko näyttelyn idea tuntuu lapselliselta. Mutta onneksi olen jo tottunut siihen, että häpeä iskee jossain vaiheessa ja se menee myös ohi. Seuraava päivä on yleensä parempi ja pystyn katsomaan töitäni tuntematta häpeää.

Muutkin tunnetilat töideni ympärillä, kuten ylpeys, on ailahtelevaa ja menee myös ohi. Eli näyttelyn aikana saatan toisena päivänä fiilistellä töitäni ihan henkselit paukkuen ja toisena en kehtaa mennä lähellekään galleriaa ja toivon, ettei kukaan muukaan mene.

Isoin häpeä on ennen liittynyt siihen että olen joutunut laittamaan esille teoksia joihin en ole tyytyväinen tai olen kokenut keskeneräiseksi, mutta joutunut "seisomaan niiden takana". Olen kokenut sen osana ammattimaista käytöstä että en ilmaise epätyytyväisyyttä tai jatka teoksia jälkikäteen kun ne on kerran esitetty, silloin jäisin "kiinni" että laitoin työn kiireen takia esille ja se hävettäisi enemmän. Joskus häpeä työn kesken jäämisestä on jäänyt vaivaamaan vuosiksi.

Kun osallistuu portfoliokilpailuihin eikä ole kunnollista kameraa teoskuviin, kokee häpeää omasta työstä ja siitä ettei voi tehdä parempaa. Välillä harmittaa kun tietää voivansa tehdä kovempaa jälkeä, mutta ei ole varaa tehdä sitä mitä oikeasti haluaa. Koen häpeää kun en ole päässyt liittoon osalliseksi ja koen että olen taiteilijaseurasta ulkopuolinen, vaikka olen ammattilainen.

Häpeän välttely voi johtaa perfektionismiin¹⁵ ja armottomuuteen itseä ja muita, myös kollegoja kohtaan. Riittämättömyyden tunne on eräs häpeän muodoista. Loputon täydellisyyteen pyrkiminen uuvuttaa tekijänsä ja aiheuttaa pahoinvointia ja uupumista ammattikunnassa. Työuupumuskin koettiin häpeällisenä.

Traumatisoitunut osa minussa häpeää esillä oloa, pelkää, pienentää itseään, haluaa piiloutua, mennä pois, tuhota, kadota, olla olematta, juosta pakoon, kuolla.

Häpeän, että sairastuin moneksi vuodeksi masennukseen ja sain burn outin taiteen tekemisestä, enkä ole vuosiin enää toiminut taiteilijana.

3.2.4 Apurahat ja köyhyys

Vastajaajista jopa 45 % nimesi apurahat häpeää aiheuttavaksi tekijäksi. Toistuva torjutuksi tuleminen nakertaa itsetuntoa ja luo arvottomuuden kokemusta. Koettiin, ettei osata ”peliä”, ei kirjoittaa hakemustekstejä tai olla trendien harjalla. Harmiteltiin, ettei tehdä juuri nyt arvostettavaa nykytaidetta. Rahoitusten ulkopuolelle jääminen toistuvasti vie uskoa oman työn merkityksellisyydeltä. Vuonna 2020 Cuporen ja Taiken julkaiseman Taiteen ja kulttuurin barometri -artikkelin mukaan noin kolmannes koki apurahahakemuksiin menevän liikaa aikaa ja 40 prosentin mielestä apurahojen vähäisyys ylläpitää heikkoa toimeentulotasoa.¹⁶

Hävettää jos huomaa, että joku luulee että pärjään tai minulla menee uralla hyvin vaikka todellisuudessa en saa näyttelyistä huolimatta apurahoja, enkä elä työlläni. Apurahahakemukset hävettää sillä niillä on hyvin vähän tekemistä itse taiteen kanssa. Luovan prosessin 3-vuotinen työsuunnitelma kauas eteenpäin on pelkkää sepitelmää ja joku outo alan vaatima teatterileikki.

Olen saanut vain yhden apurahan ammattini alkuvuosina. Koen etten useista yrityksistäni huolimatta osaa kirjoittaa hakemustani oikein.

Mitä useammin tulee hylätyksi apurahoissa, alkaa kokea että kaikki omassa työssä on pielessä. Olen kokenut häpeää etten asu Helsingissä ja saanut kuulla, että en ole oikea taiteilija, koska olen itäsuomalainen.

15 Myllyviita 2021, 140.

16 Hirvi-Ijäs ym. 2020, 67.

Vapaisissa vastauksissa toistui usein köyhyys – sama toimeentulemisen ahdinko kuin Taiteen ja kulttuurin barometri -artikkelissa. Sen mukaan taiteilijoille on tuttua tasapainoilla useiden työllistymistapojen ristiaallokossa. Taitelijan toimeentulo voi muodostua monista eri lähteistä ja usein muusta työstä, kun varsinaisesta taiteilijan työstä, jota tehdään usein omalla kustannuksella ja henkilökohtaisella riskillä. Barometriin vastanneista 44 % oli nostanut vuoden aikana työttömyyskorvausta ja vain 5 % taiteilijoista ilmoitti tärkeimmäksi tulonlähteeksi valtiolta saadun apurahan.¹⁷ Tutkimuksen mukaan yli puolet taiteilijoista vastasi 2018 vuositulojensa alittaneen 20 000 euroa ja joka viides 10 000 euroa.¹⁸

Häpeän tunteet liittyvät lähinnä taloudelliseen toimeentuloon ja sitä kautta yhteiskunnallisen arvostuksen puutteeseen.

Kuvataiteen toimeentuloon vaikuttaa myös galleriatilojen maksullisuus ja näyttelypalkkioiden puuttuminen. Prekaari¹⁹ onkin tottunut puheeseen resurssien puutteesta ja ilmaisesta työstä. Vain 40 % kuvataiteilijoista vastasi saavansa elannon taiteilijan ammatissa, vastaava luku oli esittävien taiteiden aloilla 69 % ja musiikin ammattilaisilla 65 %.²⁰

Olen kokenut valtavasti häpeää omasta ammatistani, koska omalla työllä on ollut mahdoton tulla toimeen taloudellisesti. Monet tietää sen seikan ja aina kysytään, millä sitten elät? Monesti sen kysyy puolituttu ja se tuntuu ikävältä, vaikka kysyjältä se on vain harmiton kysymys.

Olen joutunut elämään lähes koko taiteilijauran aikani työttömyyskorvauksella, se tuottaa paljon häpeää, koska samaan aikaan joutuu piilotella taiteilijana tekemää työtään. Työmarkkinatuki on ollut perustoimeentuloni, olen saanut lyhyistä työsuhteista palkkaa, mutta jatkuvuus on ollut niissä huonoa. Olen tehnyt paljon hommia myös talkoilla, ilmaisia hommia saa tehdä aina.

Toisaalta myös omat henkilökohtaiset hankaluudet ovat vaikuttaneet esimerkiksi apurahojen hakemiseen ja sekin on tuottaneet häpeää. Koen, että kuvataiteilijana oleminen tuntuu irralliselta yhteiskunnasta, koska sillä on taloudellisesti lähes mahdoton tulla toimeen, jos ei pysty perheellisenä antamaan sille koko elämänsä ja aikaansa.

17 Hirvi-Ijäs ym. 2020, 41.

18 Hirvi-Ijäs ym. 2020, 38.

19 Prekaarilla tarkoitetaan epävarmassa ja epätyypillisessä työsuhteessa olevaa henkilöä.

20 Hirvi-Ijäs ym. 2020, 126.

3.2.5 Kollegat, opettajat ja kilpailu

Vastauksista ilmeni, että myös taidekentän sisällä opettajat, instituutiot, kriitikot ja kollegat laukaisivat häpeää. Taidejargoni ja näyttelytekstit koettiin usein kiusaantuttavina. Koettiin myötähäpeää toisten taiteilijoiden vuoksi.

Häpeä on helposti tarttuva tunne²¹. Kateus voi vaikuttaa kollegoiden ja oppilaiden kohtaamiseen ja kohtelemiseen. Opitut tavat kommunikoida ja opettaa siirtyvät sukupolvelta toiselle. Voiko olla niin, että kuvataiteen vähäiset resurssit lisäävät kilpailun myötä taidekentän hierarkisuutta ja valtarakenteita.

Taiteilijapiirit vaikuttavat sisäänpäin lämpiäviltä usein ja snobeilta.

Opettajani, galleristit ja kuraattorit ovat kommentoineet teoksiani vähätellen, nauraen ja tytötellen.

Häpeä siitä että nolaa itsensä kollegoiden ja ammattilaisten edessä.

Opettajien vähättely ja ohjaamatta jättäminen.

Järjestelmämme kulttuurin rahoitukseen tuottavat mielestäni kilpailuasetelman, jossa vertaamme itseämme jatkuvasti toisiin ja arvotamme muita sen mukaisesti.

Nuorena taideopiskelijana kuvanveiston opettaja kommentoi veistostani ”pystyyn naidun oloisena”

* Avajaisissa keskustellaan häpeästä. Paikalla on tuttuja ja ystäviä, joista osa kertoo tuntevansa aiheen myös omakohtaisesti. Pidän pitkän puheen aiheesta. Innostun. Ja sitten pyytelen anteeksi, kun puhun näin paljon. Näyttelyvieras sanoo, että: ”Eiku, puhu lisää, ihanaa kuulla kerrankin jonku puhuvan tästä aiheesta.”
* Puhummekin pitkään. Juomat juodaan loppuun.

Esittelen näyttelyä erilaisille ryhmille. Joku kuuntelee hiljaa, katseella lattianrajasta pakopaikkaa etsien. Tunnistan häpeälle ominaista kehonkieltä ja otan varovasti houkutellen katsekontaktia ja jaan omia häpeäkokemuksia. Niitä on meillä kaikilla. Vain empatiakyvyttömät narsistit ja psykopaatit eivät tunne häpeää.²²

Joku sanoo, että alkaa hävettää miten on käyttäytynyt näyttelyissä. Toinen kertoo nyt häpeävänsä, ettei ole antanut palautetta taitelijoille.

Eräs nuori nähdessään halaus-maalauksen kysyy, saako halata. Saa.

21 Myllyviita 2021, 23.

22 Viljamaa 2018, 53–56.

3.2.6 Ammatti

Kokemani häpeä liittyy johonkin muuhun, mihin... -kysymykseen vastattiin usein ammatti. Vastausten mukaan ammattia ei ymmärretä eikä arvosteta. Jo ammatinvalinta itsessään koettiin häpeää aiheuttavaksi.

Jakosen, Jonker-Hoffrénin, Kontturin ja Tiaisen artikkelissa *Taidetyön yhteis-
muotoutuva todellisuus* käsitellään taiteilijan epäselvää työelämäasemaa ja sen ongelmia. Taiteilijat ovat usein korkeakoulutettuja ja työskentelyolosuhteet ovat hybridimäisiä, Toimeentulo voi muotoutua useasta eri toimenkuvasta ja lähteestä, useassa eri muodossa. Erityisesti koronakriisin aikana moni taiteilija havaitsi, kuinka ammatin merkittävyyttä yhteiskunnassa, sen erityisluonnetta ei ymmärretä eikä arvosteta. Työn hybridimäisyys – monet työroolit ja tavat tehdä työtä ovat taiteilijan arkea.²³

Sosiaaliturvajärjestelmän piirissä ei ymmärretä prekaarin silppuista työtä. Apurahat huomioidaan tuloksi, kun sosiaalietuuksia lasketaan, mutta niitä ei oteta huomioon, siinä tapauksessa, kun ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa lasketaan kertyneiden työtulojen mukaan. Verottajan sivuilla taiteilijan saama työskentelyapuraha on nimetty elatusapurahaksi.²⁴

Taiteilijastatus koettiin stigmatisoivana ja epäsovinnaisena. Stereotyyppit juoposta ja laiskasta taiteilijasta sekä yleinen ilmapiiri laukaisevat häpeää. Taidekentän ulkopuoliset ihmiset, yleisö ja yleinen mielipide ammatin merkityksettömyydestä yhteiskunnassa tuottivat häpeällisiä tunteita vastaajien keskuudessa. Työtä kyseenalaistetaan yhteiskunnassa jopa valtarakenteiden huipulta, poliittisen päätäjien taholta. Maaliskuussa 2023 Perussuomalaisten puheenjohtaja Purra lausui vaalitentissä ”Kulttuuri on luksuspalvelu, johon tällä hetkellä valitettavasti Suomessa menee liikaa rahaa.”²⁵

Taiteilijoita syytetään yhteiskunnan varoilla eläjiksi samaan aikaan kun moni muu ammattilainen saa kunnalta tai valtiolta jatkuvaa kuukausipalkkaa. Muiden ammattien edustajat voivat työskennellä kohtaamatta toistuvaa syyllistämistä veronmaksajien eläteinä oleskelusta.

Kuvataiteilijan on pakko tehdä jotain ”oikeaa” työtä rahoittaakseen toimintansa. Ammatti ei ole tavallisen ihmisen mielestä työtä. Elitististä paskaa. Raapustelua ja riipustelua ja taivaanrannan maalausta.

Ymmärtämättömyys ammatin vaativuutta kohtaan lisäävät epäreiluksi koettuja leimoja. Taiteilijan työ voi vaikuttaa ulkopuolisesta rennolta ja vapaalta.

23 Jakonen ym. 2021, 96.

24 Vero 2023. Apurahojen, stipendien ja tunnustuspalkintojen verotus. Viitattu 30.10.2023.

25 Lehmusvesi, 2023.

Taiteilijan työn vertaaminen harrasteluun loukkaa korkeakoulutuksen hankkinutta ammattilaista. Työssä vaaditaan vahvaa ammattiosaamista, itseohjautuvuutta ja itsekuria.

Kuvataiteilija suunnittelee työnsä vuosiksi eteenpäin, perustelee hakemuksiinsa sen tarpeellisuutta ja kyvykkyyttään suoritua projektista. Teoksille haetaan näyttelytiloja sekä rahoituksia monista eri lähteistä. Työsuunnitelmien laatiminen ja hakemusten kirjoittaminen on suurelle yleisölle näkymätöntä työtä, joka vaatii valtavasti aikaa ja resursseja.

Taiteilijalta odotetaan uuden ja ainutlaatuisen luomista, joka on luovan työn keskiössä,²⁶ vaikka resurssit saattavat olla olemattomat. Jo uuden luominen itsessään voi herättää epävarmuutta.

Taiteilija saattaa työskennellä salaa työttömyyspäivärahalla.²⁷ Vaatimattomalla toimeentulolla pitää kustantaa elämisen lisäksi näyttelytilat, työhuonekulut, materiaalit ja markkinoinnit. Yhtälö on mahdoton.

Koko urani ajan vanhempani ovat kyseenalaistaneet ammatinvalintaani. Tämä on tullut osaksi omaakin ajattelua. Yhteiskunta ei ymmärrä mikä tai kuka taiteilija on. En myöskään päässyt koulutuksen jälkeen suoraan ammattijärjestöön, mikä oli nöyryyttävää ja hämmentävää, järjetöntä. Millään muulla alalla ei evätä ammattijärjestöön pääsyä jos on tarvittava koulutus.

TE-keskuksen virkailijat, KELA jne. Kaikki instanssit joiden kanssa joudun tekemisiin kun en ole apurahalla. Ikäänkuin minulla ei olisi ammattia lainkaan koska en saa normaalia palkkaa niin kuin muut palkansaajat.

Taiteilijan ammattia ei vielääkään pidetä "oikeana ammattina" ja välillä tulee kyseenalaistettua itekin oman ammatin uskottavuus, koska niin usein sitä joutuu muille perustelemaan ja selittelemään.

Tutuilta on tullut joskus kommenttia. Yleensä ennen vaaleja, että taiteilijat ovat loisia ja taiteen tukeminen on turhaa. Kaikenlaista vähättelyä. Yhteiskunnallinen keskustelu on myös ollut väheksyvää.

Taide on hyvä kun taiteilija kustantaa sen itse.

26 Jakonen ym. 2021, 100

27 Hirvi-Ijäs ym. 2020, 8.

Myös itse vastaaja voi kyseenalaistaa oman työnsä merkityksellisyyttä, pohtia työnsä eettisyyttä ja tuntea syyllisyyttä muun muassa luonnonvarojen kuluttamisesta.

Välillä on hetkiä kun kyseenalaistan taiteen/taiteeni merkityksen ja häpeän valintaani toimia kuvataiteilijana. Tunne herää hyvin erilaisissa tilanteissa, mutta esimerkiksi ilmastoahdistuksen, sodan tai muun kriittisen tilanteen pyöriessä mielessä, tulee tunne että voisiko aikansa käyttää hyödyllisemmin tai saisiko merkittävämpää muutosta aikaan jollain muulla keinolla kuin taiteen tekemisellä.

Häpeäkseni tunnustan että olen lentänyt lentokoneella taidenäytelyiden takia tai muutoin kuluttanut/tärvännyt maapalloa esim. valamalla pronssia. (Kuka sen louhi maasta ja millä hinnalla, kuka keräsi hyödyt jos kupari oli köyhien ihmisten maaperästä?) ja minä valan sellaista materiaalia... sulatussaasteet vieläpä lisäksi.

Joskus olen epäröinyt sosiaalisissa tilanteissa kertoa ammattiani, koska kanssaihmiesten reaktiot ovat olleet sen kertoessani silloin tällöin kulmakarvoja nostattavia.

Suomen Kuvalehden (2018) ammattiarvostus selvityksen mukaan suomalaiset arvostavat kuvataiteilijaa sijalle 277 heti paperikoneenhoitajan jälkeen. Toisaalta on tullut olo, että "kenenkähän tai minkä armopaloista tuokin taiteilija elää".

3.2.7 Kaikki solmussa

Sukupuoli, ikä, seksuaalinen suuntautuminen, kotipaikka ja syntyperä, sosioekonominen asema, ulkonäkö, terveys ja jopa koko olemassaolo – kaikki ja itse olivat syitä hävetä. Kaikki kietoutuvat toisiinsa: oma tausta, vertailu, asenneilmapiiri ja resurssien vähyys.

Lapista Uudellemaalle muuttaneena olen kokenut häiritsevää häpeää.

Olen traumataustan omaava kuvataiteilija. Kykyäni tehdä taidetta linkittyy vahvasti häpeän tunteeseen, ja olen ollut vuosia kykenevätön toimimaan esillä, koska olen hävennyt töitäni niin paljon.

Homoseksuaalisuuteni esittäminen suoraan, avoimesti ja rehellisesti joskus arveluttaa, pelottaa, ja aiheuttaa epäilyksiä, että saako vihaa niskaansa, ja joutuuko kokemaan väkivaltaa.

Hävettä, ettei osaakaan. Hävettä, kun kasvaa ja oma tyyli muuttuu. Hävettä jos ei kasvakaan ja muutukaan. Näyttelyn jälkeen hävettä aina. Hinnoittelu hävettä: onko liian kallista tai liian halpaa? Jos kehutaan, niin sekin hävettä! Ja jos kukaan ei kehu, niin se vasta hävettääkin. Omien ideoiden pienuus tai suuruus korventaa välillä.

Kamalaa huomata vastaavansa edellisessä kysymyksessä kaikkien myöntävästi! Mistä tämä johtuu? Varmasti ala itse on kiero ja sisäänpäinkääntynyt, taiteen merkitys epäselvää ja saatan olla kovin herkkä tuntemaan häpeää. En tiedä, mutta epätervettä tämä on!

Häpeän sitä, että en koe olevani tarpeeksi intellektuelli taiteilijaksi. Häpeän etten ole yrityksistä huolimatta saanut apurahaa.

Häpeän teoksiani, en koe olevani tarpeeksi omaperäinen ja taitava. Häpeän esiintymistä näyttelyn avajaisissa, en ole riittävän persoonallisen näköinen, riittävän älykäs ja olen mielestäni ollut aina liian pyöreä.

Olisin voinut ruksata kaikki muut paitsi ideat. Koen etten ole tarpeeksi oikein missään.

Avoimissa vastauksissa pohditaan tunteen tunnistamista, onko se häpeää, noloutta vai arvottomuuden tunnetta. Häpeääkin voi hävetä. Häpeän ollessa häpeällistä sen tunnistaminen ja tunnustaminen vaikeutuu. Häpeä on kiinni minuudessa ja tunteen todellinen syy voidaan kokea niin häpeälliseksi, ettei sitä haluta tunnustaa tai puhua. Tunnetta voidaan kuvailla myös lievemmillä ilmaisuilta kuten nolostumisella tai kiusaantumisena.

* Näyttelyn aihe suojelee minua itseltään. Koska teema on häpeä, voin
* sen turvassa tehdä häpeällisiä teoksia ja ratkaisuja. Epätäydellisenä
* näkyväksi tuleminen on osa prosessia. Kaikki saa olla, virheet, nolot
* ratkaisut kuuluvat asiaan.

* Jossain vaiheessa pohdin tekeväni tietoisesti supernoloa kuraa,
* ja tarkkailevani miten ihmiset reagoisivat siihen näyttelyssä
* vieraillessaan. Riittäisikö minulla pokkaa performanssiin. En taida
* olla itseluottamukseni kanssa vielä niin pitkällä.



Kuva 12. Pois valokeilasta. Akryyli ja öljy kankaalle, 100 x 120 cm. Riikka Kontio 2023.

4. NUOLEN HAAVANI YKSIN JA MUITA PELASTUSSUUNNITELMIA

Niin no, selviääkö niistä vai kerääntykö ne vain vuosi vuodelta isommaksi häpeämöykyksi sisälle.

Kysyttäessä selvitysmiskeinoista taiteilijoiden vastauksissa toistui viesti, että rakentavia tapoja selvittää tilanteissa on hyvin vähän. Sen sijaan, että kokemusta olisi sanoitettu ja jaettu, paettiin paikalta (kuva 9 ja 12). Moni pyrki aktiivisesti unohtamaan tai turruttamaan oloa päihteillä. Suunniteltiin tulevaa ja jätettiin kivuliaat tilanteet taakse käsittelemättä. Toivottiin, että tunne ajan myötä helpottaa.

Myllyviidan karkean jaottelun mukaan itsetuhoisuus, välttäminen, vetäytyminen ja hyökkäykset muita vastaan ovatkin yleisimpiä strategioita suojautua häpeän kokemuksilta.²⁸

*Selviän häpeästä...
Väistämällä valitettavan usein.*

*Vetäydyn kuoreeni vaikka olisikin sanottavaa. Joskus kärsin paniikkihäiriöistä. **TODELLA TURHAUTTAVAA.***

Välttelen esillä oloa esim. en halua osallistua näyttelyiden yhteydessä taiteilijatapaamisiin. Annan haastatteluja vain harvoin. En laita sosiaaliseen mediaan kuvia elämästäni laisinkaan, vain teoksistani.

Traumatisoitunut osa minussa häpeää esillä oloa, pelkää, pienentää itseään, haluaa piiloutua, mennä pois, tuhota, kadota, olla olematta, juosta pakoon, kuolla.

En ehkä koe, että olisin vielä selvinnyt näistä.

Häpeän käsittely on omalla kohdallani vielä kesken.

En selviä. Kierin ahdistuksessa jopa vuosia. lähinnä eristäydyn kunnes olotila menee ohi

Pakenen ja välttelen.

4.1 Vedän kännit

Näyttelyn avajaiset ovat julkinen tapahtuma, jossa juhlitaan tehtyä työtä. Juominen voi helpottaa jännitystä. Taiteilija on näkyvillä tilanteissa, joissa viiniä nautitaan. Muodostuuko tämän pohjalta stereotyyppinen kuva juopottelevista taiteilijoista?

Päihteet, pelaaminen, ruoka, seksi ja muut addiktiot ovatkin yksi tapa välttää vaikeita tunteita ja helpottaa ahdistunutta oloa. Kun emme tule nähdyksi ja hyväksytyksi sellaisina kuten haluaisimme tulla kohdatuksi, sietämätön tunne on nopeaa ja helppoa turruttaa esimerkiksi alkoholilla. Addiktiot aiheuttavat häpeää ja häpeä altistaa tarrautumaan riippuvuuksiin. Tämä tuhoisa kehä lisää häpeää entisestään (kuva 13). Häpeää seuraa päihteiden käyttö, päihteiden käytöstä häpeää.²⁹ Myös rehvakas häpeämättömyys voi suojella todellisen häpeän tunteen kohtaamiselta.

Yleisin ennakkoluulo tai kyseenalaistus liittyy työllistymiseen. Paljon oletuksia on myös siitä, että kaikilla taiteilijoilla on päihdeongelmia tai mielenterveyden ongelmia. Tietämättömyydessä ei sinänsä ole mitään väärää, kunhan on avoin muuttamaan käsityksiään tutustumisen myötä. Joskus on helpompaa mennä itse mukaan stereotyyppioista vitsailuun, kuin alkaa korjata niitä.

Juon viinaa.

Juon liikaa tai pakenen tilanteesta.

Käytän lääkkeitä tai päihteitä. Häpeän tunne on kuitenkin ohimenevää ja kausittaista. Kollegoiden kanssa puhuminen auttaa.

* Minä voin olla tässä hetkessä, näyttelyni rinnalla se, joka kantaa
* häpeän stigmaa. Yleisön edustajana voit sijoittaa häpeäsi teoksiini,
* peilata niiden kautta omaa kokemustasi. Voit ojentaa häpeän minulle
* kannettavaksi hetkeksi, ehkä säälienkin. Kyllä, voin minä roikottaa
* sitä hetken halpakaupan risaisessa muovikassissa. Tai voit ojentaa
* sen minulle desinger-olkalaukkusi sisälle sivutaskun salalokeroon
* vetoketjun taakse piilotettuna. Näyttelyn loputtua luovun kantajan
* roolista.

4.2 Sääli on sairautta

Kun ihminen ei pysty tunnistamaan häpeää oman mielensä sisältönä, hän pyrkii sijoittamaan tunteen itsensä ulkopuolelle.³⁰ Kroonistunut häpeä voi olla liian tuskallinen tunnistaa ja tunnustaa. Kun henkilö on vaarassa tulla hylätyksi, hänen häpeänsä herää ja hälytysjärjestelmä aktivoituu.³¹ Tunne täytyy piilottaa sekä itseltä että muilta. Se halutaan sijoittaa itsen ulkopuolelle.

Hyökkäys toisia kohtaan helpottaa hetkeksi oloa ja häpeäraivoaja perustelee aggressiivisuuttaan selittelemällä itselleen ja muille raivon oikeutetuksi. Sosiaalipsykologi Janne Viljamaan mukaan narsisti voi tietoisesti tai tiedostamattaan häväistä toisen säilyttääkseen fantasian omasta täydellisyydestään.³² Vaarallimmillaan häpeäraivo ilmenee vakavissa väkivallan teoissa itseä tai toisia kohtaan.

Yritän sietää tilannetta. Välillä syytän päässäni muita ihmisiä, kunnes yritän vain tajuta, että kyseessä on oma häpeän tunteeni ja sen yli täytyy vain yrittää päästä. Yritän odottaa, että se hälvenee.

Aiemmin uhmakkuus ja näyttämisenhalu auttoivat selviämään väheksyvistä tai alentuvasta kohtelusta.

Toki moni tunne on indikaattori, esim. kateus paljastaa, mitä haluaisi myös itselleen, mutta koen, että ailahteleva häpeä on osa esille tulemisen prosessia, ja se pitää vaan kestää.

Vai olisiko kenties silläkin on jokin arvo? Estääkö se ylimielisyyttä? Mikä on häpeän evolutionaalinen tarkoitus? Estääkö se esimerkiksi haitallista käytöstä laumassa, koska häpeää ei halua kokea uudestaan, joten haitallinen käytös ei ehkä toistu? Tehokas tunnetila se kivuliaisuudessaan kyllä on.

Monesti vieraatkin ihmiset saattavat kysyä kuullessaan olevani taiteilija suoraan ja häikäilemättä taloudellisesta tilanteestani ja kuinka paljon ”valtion rahoja saan kotona makaamiseen”.

30 Hyrck 2018, 162.

31 Myllyviita 2021, 112–113.

32 Viljamaa 2018, 42.



Kuva 13. Salaisuus. Akryyli ja öljy kankaalle, 75 x 110 cm, Riikka Kontio, 2022–23.

Houstonin yliopiston sosiaalityön tutkimusprofessori Brené Brownin mukaan ei ole olemassa hyvää tai tervettä häpeää. Hänen tutkimuksensa mukaan häpeällä kasvattaminen ei toimi. Häpäisty ei hakeudu toimimaan jatkossa pitkällä aikavälillä rakentavammin, vaan päin vastoin etsii tuhoisempia selvitytymiskeinoja.³³

Säälivä suhtautuminen toisen jakamaan kertomukseen häpeästä voi vahvistaa häpeällistä kokemusta. Sympatiaa ilmaiseva henkilö sijoittaa itsensä toisen yläpuolelle osoittaen, ettei hän itse olisi voinut tehdä tai kokea mitään niin pöyristyttävää.³⁴

*
* Menestynyt kuvataiteilijaystäväni kannustaa minua hakemaan
* isompia näyttelyjä, tekemään isommin. Kehoni reagoi
* kannustukseen: Yläselkä kaareutuu, tuon kädet ristiin eteen
* suojaamaan keskikehon elintärkeitä elimiä.
*

En kai minä... Niin, olisiko minusta? Eivät ne ole minun tilojani.
Koen ulkopuolisuutta ja huonommuutta. Häpeää. Vai arkuutta
ja epävarmuutta. Yritän hymyillä. Kiemurtelen. Lupaani yrittää.
Myötäilen. Kyllä, kyllä, niin kyllä pitäisi. Pitäisi.

33 Brown 2013, 32.

34 Brown 2013, 83.

4.3 Tapan itteni

Hävetessään ihminen kokee itsensä olevan viallinen. Viha voi kohdistua itseen, jolloin itsensä hylkääminen voi olla strategia selvitä ja säilyttää hallinnan tunne. Omien tarpeiden sivuuttaminen on oivallinen tapa selvitä, koska näin ihmisen on mahdollista säilyttää yhteys muihin. Hän tulee hylänneeksi itse itsensä.³⁵ Kameleontti muuntautuu ympäristön mukaan, ihmisestä on jäljellä pelkkä kuori, kun omia tunteita eikä tarpeita tunnusteta.

Masokismi, murskaava itsekritiikki, alistuminen ja mateleminen, omien perustarpeiden laiminlyöminen voivat olla keinoja suojautua.³⁶ Itsemurha on äärimmäinen tapa paeta.³⁷

En selviä.

*Yritän vain olla näyttämättä sitä.
Elämällä eteenpäin. Aika on paras lääke.*

Joskus itken. Joskus kirjoitan, mutta usein piirrän lisää. Se vie ajatukset takaisin työhön ja yritän vain entistä kovemmin.

Ajattelen lopettavani kaiken taiteen tekemisen.

4.4 Voinko soittaa? Kokemus, kävely ja kaveri auttavat

Vastauksista löytyy myös selvitymistä: ikä, kokemus ja aika parantavat. Häpeästä selviävät kertoivat, että he pystyvät suhtautumaan häpeään tunteena, joka menee ohi, kuten muutkin tunteet. Apua löydettiin meditaatiosta, myötätunnosta ja itsereflektiosta. Vertaistuellinen keskustelu kollegojen kanssa koettiin hyväksyttäväksi käsitellä tilannetta ja sen aiheuttamia tunteita.

Ikääntymisen ja taiteilijapoliittisten luottamustehtävien myötä nämä hieman häpeälliset kokemukset ovat vähentyneet ja hävinneet.

Pitkä kävely vei häpeän pois

35 Myllyviita 2021, 106.

36 Myllyviita 2021, 95.

37 Myllyviita 2021, 23; Hyrcck 2018, 230.

4.5 Resepti: ymmärrys, kriittinen tietoisuus, jakaminen ja itsemyötätunto

Brownin mukaan tutkitusti hyvän häpeän sietokyvyn omaavat pystyvät puhumaan häpeästä. Ensimmäinen askel on häpeän tunnistaminen ja ymmärrys siitä, mitä häpeää laukaisevat tekijät ovat.³⁸ Vaikeista kokemuksista puhuminen turvallisen, myötäelävän ihmisen seurassa auttaa tunnistamisprosessissa.

Kun emme puhu ja hae tukea, sulkeudumme tai alamme teeskennellä. Liikumme pois päin autenttisuudesta. Vähitellen voimme oppia tunnistamaan kokemusta ja etsiä yhteisöjä ja ihmisiä, joiden kanssa on turvallista reflektoida tilannetta ilman hylätyksi tulemisen pelkoa tai alentuvaa sääliä.³⁹

Juttelen kavereille, muille taiteilijoille.

Ajan kanssa. Joskus samoin kokeneen kollegan kanssa puhuminen auttaa. Mitä pahempi häpeäkokemus, sitä pidempään se vie. Puhutaan päivistä ja äärimillään viikoista. Kokemus auttaa kestämään.

En näytä harmistustani ja kärsivällisesti selitän. Olen myös puhunut asiasta kollegoitten ja puolisoni kanssa, että mitä seuraavalla kerralla voisin vastata, kun samanlainen kysymys tulee eteen. Usein kysymykset toimeentulosta tulee kuitenkin liian yllättäen. Olen myös usein aivan liian avoin. Voisin vain jättää sanomatta, että joudun elää työttömyyskorvauksella.

Kun emme tunnista häpeää laukaisevia tekijöitä, tukeudumme toimimattomiin keinoihin vältelläksemme häpeän tuskaa ja rakennamme suojaksemme häpeäkulisseeja, kuten Brown niitä kutsuu. Tarkastellessamme häpeää laukaisevia tekijöitä kriittisellä tietoisuudella, pitäydymme tosiasioissa ja suhteutamme ne kontekstiin.⁴⁰ Puhumalla ja jakamalla kokemuksiamme normalisoimme tunnetta – häpeä menettää valtaansa.⁴¹

Häpeän tunnistaminen ja tunnustaminen elämässä ja työskentelyssä edistää tunteiden säätelytaitoja. Kun häpeävä oppii rauhoittamaan itsensä, häpeä ei ilmenny esimerkiksi niin, että henkilö siirtää sen toisen – häpeälttiin henkilön kannettavaksi.⁴²

Analysoin faktoja.

38 Brown 2012, 102

39 Brown 2012, 82–83.

40 Brown 2012, 127.

41 Brown 2012, 310

42 Viljamaa, 2018, 54.



Kuva 14. Syli. Akryyli ja öljy kankaalle, 90 x 110 cm, Riikka Kontio 2023.

Taiteilijan työ itsessään sisältää yleisestikin häpeää laukaisevia tekijöitä, esillä olemista, myrkyllisiä stereotypioita, vertailua ja tasapainottelua taloudellisen toimeentulon kanssa. Uuden luomisen äärellä itsessään ollaan epämukavuusalueella. Ymmärrän entistäkin paremmin, kuinka valtava voima häpeä on ammattikunnassamme. Se valuu rakenteissa alaspäin ja sivusuunnassa kovana asenneilmapiirinä ja muun muassa myrkyllisenä kateutena kilpailuissa onnistunutta kohtaan.

Tiedostamalla sen tosiasian, että yksilötasolla rakenteellisiin ongelmiin voimme vaikuttaa vain hyvin vähän, kevennämme henkilökohtaista taakkaamme. Kyse ei ole yksittäisen taiteilijan epäonnistumisesta. Taiteilija ei tarvitse köyhyyttä tai kärsimystä luodakseen. Voimme purkaa tämän toksisen myytin. Se ei ole enää riittävä peruste pitää taiteilijaa alisteisessa asemassa. Mielenterveyden haasteet ja toimeentulohuolet vievät voimia työn tekemiseltä, aivan kuten missä ammatissa tahansa.

Juhlapuheet taiteen ja kulttuurin merkityksestä ja poliittiset päätökset eivät kohtaa. Realisteina vaadimme käytännön tasolla toimenpiteitä, jotka edistävät taiteilijan työn teon ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Häpeä on voimakas vallankäytön ase. Häpeän tiedostaminen, kontekstointi ja siitä puhuminen vähentävät sen valtaa.

LÄHTEET

Brown, B. 2012. En olekaan yksin: totuus perfektionismista ja riittämättömyyden tunteesta, Basam Books.

Eskola J. & Suoranta J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino: Tampere.

Hirvi-Ijäs, M.; Kautio, T.; Kurlin, A.; Rensujeff, K. & Sokka, S. 2020. Taiteen ja kulttuurin barometri 2019. Taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot. Cuporen verkkojulkaisu ja 57. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Taiteen edistämiskeskus. Viitattu 30.10.2023. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2020/taiteen_ ja_kulttuurin_barometri_2019.pdf

Houni, P., Ansio H. . 2013. Taiteilijan työ – Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. Työterveyslaitos. Helsinki
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132110/Taiteilijan_ty_o.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hyrck, R. 2018. Haavoittunut itsetunto, ohut ja paksunahkaisen narsistin häpeäkokemus. Therapie-säätiö, Helsinki.

Lehmusvesi, J 2023. Riikka Purra ilmoitti kulttuurin olevan ”luksuspalvelua” – kulttuurin tekijät tuohtuivat. Helsingin sanomat.
<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009470096.html>

Jakonen, M., Jonker-Hoffren, P., Kontturi, K.-K., & Tiainen, M. 2021. Taidetyön yhteismuotoutuva todellisuus: Ehdotus monitieteiseksi lähestymistavaksi. Kulttuurintutkimus, 38(2–3), 96–112. <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/102980>

Kujala, E. 2020. Häpeä, Otava. Helsinki.

Myllyviita, K. 2021. Häpeän hoito, Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Roiha T, Rautiainen P, Rensujeff K. 2015. Taiteilijan asema ja sukupuoli. Cupore.
https://www.cupore.fi/images/tiedostot/taiteilijanasemajasukupuoli_v09.pdf

Vero 2023. Apurahojen, stipendien ja tunnustuspalkintojen verotus. Viitattu 30.10.2023.
<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48885/apurahojen-stipendien-ja-tunnustuspalkintojen-verotus7/>

Viljamaa, J. 2018: Suomalainen häpeä ja kuinka siitä pääsee eroon. Atena. Jyväskylä.

KUVALUETTELO

KUVANRO SIVUNRO	TEOKSEN NIMI/ GRAAFINEN ESITYS	TEKNIikka/ KOKO	TEKIJÄ	VUOSI
1. S. 6	Häpeä *	Mäntysuopa ja sivellin	Riikka Kontio	2022
2. S. 8	Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan ikä			
3. S. 8	Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan sukupuoli			
4. S. 9	Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan kokemus ammatissa työvuosina			
5. S. 9	Taiteilijan häpeä -kysely: vastaajan koulutus			
6. S. 11	Maan nielaisema *	Luonnollisen kokoiset keramiikkasormet lattialla	Riikka Kontio	2023
7. S.13	Olen kokenut häpeää * taiteilijana, 85 % 57 % joskus, 28 % usein	Akryyli ja käytetyt pensselit 100 x 100 cm	Riikka Kontio	2023
8. S.15	Taiteilijan häpeä -kysely: Kokemani häpeä liittyy			
9. S.17	En ole täällä *	Akryyli ja öljy kankaalle. 110 x 80 cm	Riikka Kontio	2023
10. S. 19	Häpesi silmät päästään **	Kipsi	Riikka Kontio	2023
11. S. 21	Halaus **	Akryyli ja öljy kankaalle	Riikka Kontio	2023
12. S. 30	Pois valokeilasta **	Akryyli ja öljy kankaalle 100 x 120 cm	Riikka Kontio	2023
13. S. 34	Salaisuus **	Akryyli ja öljy kankaalle 75 x 110 cm	Riikka Kontio	2022–3
14. S. 38	Syli **	Akryyli ja öljy kankaalle 90 x 110 cm	Riikka Kontio	2023

* Teos on ollut esillä Taas saa hävetä -näyttelyssä TASO-galleriassa Oulussa 2023 ja Polymorfism-näyttelyssä Teijon kulttuurimeijerissä Salossa 2023.

** Teos on ollut esillä Taas saa hävetä -näyttelyssä TASO-galleriassa Oulussa 2023.

LIITTEET

LIITE 1

Kontio, R. 2023: Taiteilijan häpeä -kyselyn kysymykset

1. ikä

- 18–24
- 25–34
- 25–34
- 35–44
- 45–54
- 55–64
- 65–

2. Sukupuoli

- Muu
- Nainen
- Mies
- En halua kertoa

3. Kokemus taiteilijan ammatista vuosina

- 0–4
- 5–9
- 10–14
- 15–19
- 20–29
- 30–39
- 40–49
- 50–

4. Taidekoulutus

- Itseoppinut
- Taiteen opiskelija
- Yksityisen sektorin koulutukset
- Avoin yliopisto
- Opistoaste
- Korkeakoulu
- Joku muu mikä

5. Olen kokenut häpeää taiteilijana

- En osaa sanoa
- En koskaan
- Joskus
- Usein

6. Kokemani häpeä liittyy

Osaamiseen
Apuhohoihin
Kilpailuihin
Kollegoihin
Näyttelyihin
Esillä olemiseen
Teoksiin
Ideoihin
Esittely- ja markkinointimateriaaleihin
Johonkin muuhun, mihin

7. Voit tarkentaa vastaustasi tähän

8. Minua on kyseenalaistettu tai nolattu taiteilijana

Ei
Kyllä
En osaa sanoa

9. Jos vastasit myöntävästi niin kuka kyseenalaisti / nolasi

Kollegat
Instituutioiden edustajat
Sukulaiset
Ystävät
Opettajat
Joku muu, kuka

10. Voit kirjoittaa kokemuksestasi omin sanoin tähän

11. Olen hävennyt tekemääni taidetta

En osaa sanoa
En koskaan
Joskus
Usein

12. Millaisiin tilanteisiin häpeä liittyy, kerro omin sanoin

13. Miten selviät tilanteissa, joissa koet häpeää

14. Voit kertoa itsellesi tärkeästä tapahtumasta omin sanoin tähän

LIITE 2

Sähköpostiviesti kuvataidejärjestöille ja seuroille

8.3.2023

Hei!

Voisitteko ystävällisesti välittää oheisen kyselyn seuranne jäsenille:

Hei kuvataiteilija!

Teen opinnäytetyötäni Turun AMK:n taideakatemiaan liittyen taiteilijan häpeään. Kerään kokemuksia suomalaisten kuvataidejärjestöjen jäseniltä.

Vastaaminen on nopeaa ja helppoa ja vie vain pari minuuttia. Kyselyyn vastataan anonyymisti. Kyselyn yhteydessä ei kerätä henkilörekisterin muodostavia henkilötietoja.

Kyselyn vastauksia ja tuloksia voidaan julkaista opinnäytetyössäni tai siihen liittyvissä julkaisuissa ja näyttelyissä.

Ystävällisesti, Riikka Kontio

Vastaathan kyselyyn 24.3.2023 mennessä.

Webropolsurvey-linkki kyselyyn

LIITE 3

Järjestöjä, joille kysely lähetettiin:

- Suomen Kuvataidejärjestöjen Liitto
- Suomen taiteilijaseura
- Suomen kuvanveistäjäliitto
- Taidegraafikot
- Taidemaalari liitto
- Muu ry
- Valokuvakeskus Peri
- Photo North
- Oulun taiteilijaseura
- Vaasan taiteilijaseura
- Espoon kuvataiteilijat
- Jyväskylän taiteilijaseura
- Turun taidegraafikot
- Vantaan taiteilijaseura
- Helsingin taiteilijaseura
- Lapin taiteilijaseura
- Rajataide ry
- Taiteilijayhdistys Tapaus ry
- Loviisan taideyhdistys
- Riihimaan kuvataiteilijat
- Pieksämäen kuvataideseura
- Kotkan taiteilijaseura
- Porin taiteilijaseura
- Ars Häme ry
- Sipoon taiteilijat
- Hyvinkään taiteilijaseura
- Salon taiteilijaseura
- Joensuun taiteilijaseura
- Tampereen taiteilijaseura
- Taidetalo taideseura
- Turun taiteilijaseura